

Mirosław J. Hoffmann

Międzynarodowa konferencja "Archeologia ziem pruskich. Nieznane zbiory i materiały archiwalne"

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 162-168

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Miroslaw J. Hoffmann

**Międzynarodowa konferencja „Archeologia ziem pruskich.
Nieznane zbiory i materiały archiwalne”**

W dniach 15—17 października 1998 r., w salach gotyckich zamku w Ostródzie odbyła się międzynarodowa konferencja, zatytułowana „Archeologia ziem pruskich. Nieznane zbiory i materiały archiwalne”, przygotowana przez Oddział Olsztyński Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich oraz Muzeum Regionalne w Ostródzie.

Głównym celem konferencji — zorganizowanej w dwustulecie powstania najstarszego na tych ziemiach stowarzyszenia prahistorycznego (Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft utworzonego w Morągu, później przeniesionego do Królewca) — było przede wszystkim upowszechnienie materiałów archiwalnych i zabytków z dawnych, niekiedy nawet bardzo odległych w czasie badań, rozproszonych w różnych placówkach i instytucjach naukowych Estonii, Litwy, Łotwy, Niemiec, Polski i Rosji.

W programie, oprócz oficjalnego otwarcia oraz wprowadzenia do problematyki, przewidziano czterdzieści jeden referatów i komunikatów, z których piętnaście upowszechniono w formie druków ulotnych. Organizatorzy przyjęli przy tym zasadę, że wygłaszane będą przede wszystkim wystąpienia gości, natomiast w formie druków udostępniono referaty i komunikaty członków Oddziału Olsztyńskiego Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich.

W ramach konferencji przygotowano ekspozycję, na której zaprezentowano wybór archiwaliów i zabytków z dawnych, przeważnie jeszcze dziewiętnastowiecznych badań archeologicznych. Zorganizowanie wystawy było możliwe dzięki życzliwości dyrekcji Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, która udostępniła zarówno gabloty, jak też wszystkie eksponaty. Wśród tych ostatnich zwracały uwagę naczynia gliniane z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza z rozległych nekropoli sambijskich. Materiałami o ogromnej wartości źródłowej jest dokumentacja z ostatniej ćwierci XIX w., w tym kartoteka Otto Tischlera (pierwotnie w zasobach Muzeum Prowincjonalnego w Królewcu) oraz tak zwany *Depot Heydeck* (wcześniej w Prussia Muzeum w Królewcu), w którym zebrana jest unikalna, bardzo staranna dokumentacja rysunkowa (jej autor był malarzem, profesorem Akademii Sztuki), fotograficzna i opisowa z badań mazurskich osiedli nawodnych i cmentarzysk zachodniobałtyjskich, pruskich i wikińskich z terenu Półwyspu Sambijskiego i Wzniesień Górowskich. Dla analizy zjawisk kulturowych epoki brązu i wczesnej epoki żelaza południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej — nieocenionym źródłem jest kartoteka Hansa Schleifa, dokumentująca ceramikę z cmentarzysk i osiedli.

Unikalnym eksponatem, o niewielkiej jednak wartości źródłowej, jest barwny obraz przedstawiający marszałka von Hindenburga na terenie wykopalisk cmentarzyska w Bogaczewie—Kuli, a także kunsztownie wykonana (kuta i spawana) tablica żelazna informująca o tej nekropoli. Ważnym elementem ekspozycji były też mapy archeologiczne (głównie ścienne) kilku powiatów b. Prus Wschodnich. Należy podkreślić fakt, że wszystkie eksponaty prezentowane na wystawie udostępnione były szerszemu gronu odbiorców po raz pierwszy.

W obszernym *Wprowadzeniu do problematyki* mgr Romuald Odoj (Olsztyn), który przewodniczył przedpołudniowej części obrad, zwrócił uwagę na złożoność problematyki zachodniobałtyjskiej, wynikającą głównie z granicznego położenia tych ziem. Studia nad pradziejami i wczesną historią ziem pruskich utrudnia jednak przede wszystkim skromna baza źródłowa, do czego w głównej mierze przyczyniły się zniszczenia wojenne. Stąd pilna potrzeba upowszechnienia materiałów archiwalnych i zbiorów z badań dawnych, jak również sukcesywne publikowanie wyników wykopalisk prowadzonych ostatnio.

Prof. dr hab. Marek Gedl (Kraków) w wystąpieniu *Zabytki z byłych ziem pruskich w zbiorach niemieckich* przedstawił w interesującym sposób złożone drogi i kierunki napływu pojedynczych zabytków i większych zespołów z dawnych Prus Wschodnich do muzeów i kolekcji na terenie Niemiec.

Prof. dr hab. Jerzy Kolendo (Warszawa) sięgnął w swoim referacie niemal do początków zainteresowań starożytnościami na tym obszarze, przedstawiając komentarz archeologiczny do korespondencji biskupa Ignacego Krasickiego z królem Stanisławem Augustem w sprawie urny z monetami rzymskimi z okolic Reszla.

Rasa Banyté-Rowell (Kłajpeda) w referacie *Survivals from old archaeological collections of museums in the Klaipėda region (former Memelland)* omówiła zachowane w zachodnioliteńskich muzeach i instytucjach naukowych archiwalia i zabytki z dawnych badań prowadzonych w rejonie Kłajpedy.

Dr Jonas Beran (Scharteucke) w wyczerpującym i bardzo interesującym wystąpieniu omówił zabytki z Muzeum Towarzystwa Starożytności w byłym Insterburgu, zachowane w zbiorach Uniwersytetu w Halle, a także zabytki z ziem pruskich zachowane dotąd w innych środkowoniemieckich muzeach.

Dr Jolanta Małecka-Kukawka (Toruń) wygłosiła przygotowany wspólnie z mgr Bogusławą Wawrzykowską (Toruń) referat *Materiały neolityczne z Białej Góry w woj. elbląskim, w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu*. Dokładna analiza morfologii i ornamentu skłoniła autorki do uznania ceramiki z tej miejscowości za należącą do kultury pucharów lejkowatych. Tej jednostce taksonomicznej przyporządkowały również materiały krzemienne z Białej Góry. Dr Antoni Pawłowski (Kwidzyn) omówił toporki kamienne i siekiery krzemienne ze zbiorów Muzeum Zamkowego w Kwidzynie, których zdecydowana większość pozyskana została w okresie międzywojennym, w wyniku intensywnej działalności terenowej i popularyzatorskiej Waldemara Heyma.

Prof. dr hab. Stanisław Kukawka (Toruń) wygłosił referat *Znane nieznanne. Kilka uwag o klasyfikacji kulturowo-chronologicznej materiałów neolitycznych z ziem pruskich*. W bardzo interesującym wystąpieniu poruszony został problem

kulturowo-chronologicznej identyfikacji materiałów neolitycznych z ziem pruskich. W pełnym refleksji szkicu, przedstawiającym możliwości klasyfikacji zabytków archiwalnych z tego obszaru, jako jedyną szansę na przełamanie impasu w studiach nad młodszą epoką kamienia południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej uznano intensyfikację wysiłków badawczych oraz integrację międzynarodowego środowiska archeologów zajmujących się tą problematyką.

Bronioznawca — mgr Antoni Romuald Chodyński (Malbork), omówił kolekcję militariów Theodora Josefa Blella, zawierającą egzemplarze od czasów starożytnych do wojny francusko-pruskiej. Referujący przedstawił dzieje kolekcji, podjął próbę rekonstrukcji jej zawartości oraz przybliżył sylwetkę twórcy tego unikalnego zbioru. Wykład był ilustrowany między innymi zdjęciami pomieszczeń magazynowych malborskiego zamku, w których na przełomie XIX i XX w. przechowywane były militaria tworzące kolekcję.

Następnie wygłoszono dwa referaty prezentujące zabytki z Muzeum Miejskiego w Elblągu. Magdalena Natuniewicz (Warszawa) omówiła bogaty (liczący ponad 350 egzemplarzy) zbiór wyrobów metalowych kultury wielbarskiej z okolic Elbląga. Katarzyna Ampt (Warszawa) scharakteryzowała zabytki metalowe z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Są to w dużej mierze tak zwane *bezmetyrkowce*, jednak już dyskusja po tym wystąpieniu pokazała możliwości identyfikacji niektórych wyrobów. Mgr Jacek Gackowski (Toruń), wygłosił referat nawiązujący do dziewiętnastowiecznych badań osiedli nawodnych z jezior Orzysz i Szóstak. Uwagi na temat polowej dokumentacji Johanna Heydecka konfrontowane były z własnymi doświadczeniami J. Gackowskiego, który od kilkunastu lat zajmuje się badaniami mazurskich osiedli nawodnych. Bardzo istotnym akcentem wystąpienia było przypomnienie nieznanego dotąd w Polsce opracowania materiałów faunistycznych z osiedla w Szczecinowie (jezioro Szóstak) prekursora archeozoologii, profesora Alfreda Nehringa, które ukazało się w 1888 r. w berlińskim tygodniku „Naturwissenschaftliche Wochenschrift”.

Podczas przerwy w obradach kustosz Muzeum Regionalnego w Ostródzie, mgr Wiesław Skrobot oprowadził uczestników konferencji po odbudowanym niedawno zamku, gdzie zwiedzono między innymi stałą ekspozycję zatytułowaną *Miasto i Ziemia — przenikanie*, a także piwnice zamkowe. Odbyła się również krótka wycieczka na „Polską Górkę”, gdzie pochowany został, między innymi pastor Gustaw Gizewiusz — pierwszy na ziemi ostródzkiej zbieracz starożytności (gromadzonych przez siebie zabytków nie przekazywał do Królewca, lecz — z pobudek patriotycznych — do Warszawy).

Dalszą część obrad, rozpoczął referat doc. dr. hab. Władimira Iwanowicza Kulakowa (Moskwa) pt. *Od Konyngbergu do Königsbergu*, opatrzony interesującym materiałem ilustracyjnym oraz mapą rejonu Królewca z dyspersją wczesnośredniowiecznych punktów osadniczych. Wobec nieobecności autora referat odczytał dr Wojciech Wróblewski (Warszawa). Moskiewski badacz podjął próbę rekonstrukcji przedkrzyżackiej historii południowej części Sambii. W referacie zawarto szereg bardzo kontrowersyjnych poglądów i zaskakujących sformułowań. Wynikiem rozważań autora były również niecodzienne wnioski, co przyczyniło się do ożywionej dyskusji po tym wystąpieniu. Dr Andrzej Zdzisław

Bokiniec (Toruń) zaprezentował ceramikę z południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej, którą, jego zdaniem, można wiązać z wczesną epoką brązu. Informacje o omawianych fragmentach naczyń glinianych oraz kontekście ich odkrycia uzyskał dr Bokiniec podczas swych wyjazdów do krajów bałtyckich i Sankt Petersburga. Mgr Wiesław Skrobot (Ostróda) wygłosił referat *Weryfikacja badań Waldemara Heyma w okolicy Jeziora Tynwaldzkiego (Pojezierze Iławskie), na podstawie dokumentacji archiwalnej z Muzeum Archeologicznego w Gdańsku*. Wystąpienie to wykazało, jak ważna dla skuteczności badań powierzchniowych jest dokładna, drobiazgowo wręcz, kwerenda archiwaliów, zbiorów i literatury.

Ostatnim punktem drugiego dnia konferencji były krótkie — niezależne od druków ulotnych — omówienia map archeologicznych b. wschodniopruskich powiatów Szczytno, Olsztyn i Reszel, dokonane przez mgr. Jarosława Sobieraja (Olsztyn) oraz przez dr. Mirosława Janusza Hoffmanna (Olsztyn).

Problematyka konferencji spotkała się z ogromnym zainteresowaniem badaczy zajmujących się archeologią bałtyjską. Świadczy o tym liczba zgłoszonych referatów i komunikatów, która przekroczyła możliwości ich werbalnej prezentacji w ciągu dwudniowych obrad. Dlatego część wystąpień udostępniono uczestnikom konferencji w formie druków ulotnych. Również w postaci takich druków upowszechniono komentarz do prezentowanych na wystawie map archeologicznych. Materiały te zostaną teraz pokrótce omówione, wraz z wystąpieniami autorów, którzy z różnych względów nie mogli wziąć udziału w ostródzkim spotkaniu.

W referacie mgr Ewy Bokiniec i mgr Romualdy Uziembło (Toruń) *Zabytki z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza z ziem pruskich w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu* scharakteryzowano 25 zabytków, które u schyłku XIX i na początku XX w. trafiły do zbiorów Towarzystwa Naukowego w Toruniu bądź Copernicus Verein für Wissenschaft und Kunst.

Linus Tamulynas (Wilno) omówił badania wykopaliskowe Adalberta Bezenbergera prowadzone na przełomie XIX i XX w. w rejonie Kłajpedy. W referacie wykorzystał autor obfitą korespondencję między Bezenbergerem a Hugo Scheu'em, która znajduje się w Dziale Rękopisów Litewskiej Akademii Nauk (zachowało się ponad trzysta listów napisanych między 1883 a 1921 r.). Scheu był właścicielem dóbr ziemskich, zamieszkałym w b. Heydekrug (obecnie Šilutė. Wieloletnia przyjaźń Bezenbergera i Scheu'a miała duży wpływ na organizację licznych ekspedycji archeologicznych i etnograficznych, które przewodniczący Towarzystwa Starożytności Prussia prowadził w rejonie Kłajpedy. Przyjaźń ta w późniejszych latach została ugruntowana przez ślub syna Bezenbergera Ericha z córką Scheu'a Elen.

Referat mgr Małgorzaty Karczewskiej (Białystok) był próbą rekonstrukcji wyników badań cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich i okresu wędrowek ludów w Sterławkach Małych. Jest to bardzo skrupulatne opracowanie, w którym autorka wykorzystała wszystkie zachowane i dostępne obecnie źródła archiwalne i ocalałe zabytki. W referacie mgr. Macieja Karczewskiego (Białystok) *Cmentarzysko w Bogaczewie-Kuli. Archeologiczna przygoda marszałka von Hindenburga* przedstawiono dzieje badań eponimicznego stanowiska kultury

określanej ostatnio mianem bogaczewskiej. Autor omówił też stosowane metody eksploracji, losy zabytków w latach 1945—1946, a także zwrócił uwagę na propagandowy charakter tych wykopalisk, które przed II wojną światową, jako jedyne na tym obszarze, prowadzone były wyłącznie siłami wojskowymi. Warty podkreślenia osiągnięciem M. Karczewskiego jest identyfikacja nowych zabytków z nekropoli w Bogaczewie-Kuli.

W referacie *Ceramika neolityczna z obszaru byłych Prus Wschodnich w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu*, dr Andrzej Z. Bokinieć omówił materiały ceramiczne z młodszej epoki kamienia, które do Torunia trafiły jeszcze przed I wojną światową. Dokładnie scharakteryzował pod względem technologii i ornamentyki fragmenty naczyń glinianych z: Tolkmicka, Mierzei Kurońskiej, Kaczynosu, Elbląga — Winnicy oraz Modrzewiny.

Wystąpienie dr. Mirosława J. Hoffmanna *Wschodniopruskie materiały archeologiczne w Archiwum Działu Archeologii Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie* zawiera omówienie archiwaliów z Prussia Muzeum oraz Muzeum Prowincjonalnego w Królewcu, które po II wojnie światowej znalazły się w Olsztynie. Są to stosunkowo obszerne materiały, z których szczególną wartość źródłową mają trzy duże zespoły, mianowicie spuścizna archiwalna Johanna Heydecka, materiały Hansa Schleifa oraz kartoteka Muzeum Prowincjonalnego w Królewcu. Następny referat M.J. Hoffmanna był próbą rekonstrukcji wyników badań cmentarzyska z późnej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Mojtynach, koło Biskupca, w oparciu o kartotekę Hansa Schleifa oraz księgę inwentarzową Prussia Muzeum w Królewcu, którą autor zidentyfikował w 1992 r. w Muzeum Artystyczno-Historycznym w Kaliningradzie.

Komunikat dr Jolanty Małeckiej-Kukawki oraz mgr Bogusławy Wawrzykowskiej prezentował zabytki z epoki kamienia z okolic Nowego Miasta Lubawskiego, znane z materiałów archiwalnych Muzeum Okręgowego w Toruniu. Materiały te pozyskane zostały w 1931 r. w wyniku kilkutygodniowych badań powierzchniowych prowadzonych przez dr. Tadeusza Wałę. W trakcie tych badań odkryto liczne ślady osadnictwa z epoki kamienia, cmentarzysko łużyckiego typu w Linowcu oraz grób skrzynkowy w Kurzętniku, a także zweryfikowano szesnaście grodzisk, na których założono wykopy sondażowe. Materiały z epoki kamienia z tych badań przedstawiły autorki w formie zestawień tabelarycznych.

W komunikacie *Kamienny rozcieracz ze Sztynortu — ostatni ślad kolekcji starożytniczej Lehndorffów* mgr Jerzy Marek Łapo (Węgorzewo) omówił losy zabytku, który w 1996 r. trafił do Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie. Jest to zapewne jedyny zachowany zabytek z kolekcji, której utworzenie autor jest skłonny wiązać z osobą humanistki Anny Lehndorff, zmarłej w 1894 r. Znaczący wpływ na powstanie tej kolekcji miały najpewniej kontakty Lehndorffów z królewieckimi prahistorykami — Johannesem Heydeckiem oraz Adalbertem Bezenbergerem. W następnym komunikacie Jerzy M. Łapo oraz mgr Waldemar Ossowski (Gdańsk) zreferowali wyniki terenowych weryfikacji czterech osiedli nawodnych (Rybical, Rybno, Szymonka, Zielony Gaj), których lokalizacja zaznaczona jest na mapie archeologicznej „Kreis Sensburg” Georga J. Hassela.

Referat W. Ossowskiego *Dawne znaleziska zabytków szkodliwych z terenów*

północno-wschodniej Polski, był pierwszym tak obszernym opracowaniem łodzi — dlubanek i łodzi klepkowych z tego obszaru. Wartość tego tekstu podnoszą analizy dendrochronologiczne i radiowęglowe, wykonane dla niektórych z zachowanych łodzi.

Referat mgr. Jarosława Sobieraja prezentował źródła archiwalne do epoki kamienia z byłego Provinzial Museum w Królewcu, które obecnie znajdują się w Dziale Archeologii Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. W wystąpieniu autor uwzględnił materiały ze stu dziewięćdziesięciu siedmiu miejscowości, z których dane do większości (aż do 137 stanowisk) nie były dotąd publikowane.

Materiały archeologiczne w zasobach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Olsztynie to tytuł referatu mgr. Renaty Sobieraj (Olsztyn). Autorka omówiła w nim zachowane w źródłach archiwalnych informacje o stanowiskach archeologicznych z dwudziestu trzech miejscowości z byłych powiatów: Braniewo, Działdowo, Morąg, Ostróda, Szczytno oraz Olsztyn. Dane te zarejestrowane zostały podczas pierwszej ogólnopruskiej inwentaryzacji zabytków, którą przeprowadzono w połowie XIX w. Dalszą część referatu R. Sobieraj wypełniło tłumaczenie maszynopisu społecznego opiekuna zabytków archeologicznych byłego Kreis Allenstein, Leonharda Fromma, będące sprawozdaniem z jego działalności terenowej w 1936 r. Mnogością zawartych w tym wystąpieniu, niepublikowanych dotąd informacji źródłowych zwróciła autorka uwagę na konieczność prowadzenia kwerend nie tylko w instytucjach muzealnych i sensu stricte archeologicznych, lecz również w archiwach państwowych, do których archeolodzy zagląдают zbyt rzadko i raczej niechętnie.

Nadesłany przez dr. Jana Trynkowskiego (Białystok) komunikat *Z korespondencji Joachima Lelewela — znalezisko monet rzymskich w powiecie ihumeńskim* nie dotyczy wprawdzie ziem pruskich, jednak organizatorzy uznali, że jest jak najbardziej godny upowszechnienia. Autor zawarł w nim szereg interesujących dla dziejów archeologii danych, w tym informację o nie publikowanym do tej pory skarbie denarów rzymskich (m.in. monet Trajana), wyoranym w 1824 r. w dobrach Dominika Moniuszki.

W komunikacie mgr Bogusławy Wawrzykowskiej *Wczesnośredniowieczna rzeźba kamienna z Bratiana* autorka przypomniała okoliczności znalezienia posągu, który nie został odnotowany we wczesnej literaturze zajmującej się problematyką pruskich bab kamiennych. Rzeźbę odkryto najpewniej na początku XX w., wmurowaną w ścianę budynku w Bratianie. Prawdopodobnie podczas wpasowywania posągu w mur odcięto głowę rzeźby. W bliżej nieokreślonym czasie, właściciel budynku Preibisz przekazał kamienną babę do zbiorów Städtisches Museum w Toruniu. Rzeźba, która obecnie znajduje się na dziedzińcu toruńskiego ratusza, przedstawia postać męską, z prawą ręką trzymającą róg do picia i lewą dzierżącą miecz. Poniżej znajduje się poprzeczna, wypukła wstęga wyobrażająca pas.

W referacie *Cimelia ze zbiorów pastora Jakuba Ludwika Pisanskiego — czy rzeczywiście z Mazur?*, prof. dr hab. Wojciech Nowakowski (Warszawa) wrócił do czasów oświecenia. Przypomniał dynastię węgorzewskich pastorów (Helwing i Pisańscy) — jednych z pierwszych starożytników na ziemiach pruskich. Autor omówił jednak przede wszystkim trzy bardzo efektowne fibule celtyckie

z kolekcji Jakuba Ludwika Pisanskiego, stawiając pytanie, czy importy te rzeczywiście mogły zostać odkryte na Pojezierzu Mazurskim?

W komunikacie *Nieznane cmentarzysko kultury wielbarskiej w Krzywcu, gm. Frombork, woj. elbląskie*, mgr Grzegorz Stasielowicz (Elbląg) scharakteryzował dwa zespoły grobowe przekazane przed kilku laty do zbiorów elbląskiego muzeum. Odkryte one zostały przypadkowo przez synów sołtysa wsi Włóczyška, pana Owczaka.

Ostatnie trzy druki ulotne dotyczyły map z treścią archeologiczną. W teście mgr. Macieja Karczewskiego, przygotowanym na prośbę organizatorów konferencji omówiono mapę ścienną „Heimatkarte des Kreises Lyck”, która znajduje się w zbiorach Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Białymstoku. Autor ograniczył charakterystykę mapy do najistotniejszych informacji, gdyż została ona szczegółowo omówiona już w wydawnictwie jubileuszowym pt. *Concordia. Studia ofiarowane Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, które ukazało się w 1996 r.

W referacji mgr. Jarosława Sobieraja *Kreis Ortelsburg mit Eintragung der vorgeschichtlichen Fundstellen, 1:50 000. Mapa archeologiczno-historyczna H. Tiski i W. Kuschela* zawarto omówienie podstawowego źródła dla pradziejów ziemi szczytnieńskiej. Autorzy tej ściennej mapy, dwaj pedagodzy ze Szczytna, oznaczyli na niej położenie aż 175 stanowisk archeologicznych, z których większość nie została odnotowana w literaturze i zachowanych materiałach archiwalnych.

W komentarzu dr. Mirosława J. Hoffmanna do mapy *Kreiskarte Stadt- und Landkreis Allenstein* zaakcentowano fakt, że jest to jedyna z ujawnionych dotąd map archeologicznych, która przygotowana została w formie składanki, a nie mapy ściennej. Ukazała się w czerwcu 1941 r. nakładem księgarni Hermann Reinshagena z Olsztyna. Również ta mapa jest bardzo cennym źródłem archeologicznym. Oznaczono na niej lokalizację 141 stanowisk archeologicznych, w tym wielu nie odnotowanych dotąd w literaturze.

W trzecim dniu konferencji przygotowano dla uczestników wycieczkę autokarową „Śladami dawnych mieszkańców ziemi ostródzkiej”.